



### **Marzena Remlein**

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu  
Wydział Zarządzania  
Katedra Rachunkowości  
marzena.remlein@ue.poznan.pl

## **WYCENA WSPÓLKONTROLOWANYCH PODMIOTÓW I POROZUMIEŃ ORAZ ICH PREZENTACJA W SPRAWOZDANIU FINANSOWYM**

**Streszczenie:** Celem niniejszego artykułu jest pokazanie rozwiązań w zakresie wyceny współkontrolowanych podmiotów i porozumień oraz ich prezentacji w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym. Osiągnięcie powyższego celu wymaga przyjęcia określonej struktury rozważań. Treść artykułu została podzielona na cztery zasadnicze części odnoszące się do:

- prawnych aspektów w zakresie sprawowania współkontroli,
- klasyfikacji współkontrolowanych podmiotów i porozumień,
- metod wyceny współkontrolowanych podmiotów i porozumień zgodnie z polskim prawem bilansowym i MSSF,
- ujęcia skutków sprawowanej współkontroli w sprawozdaniu finansowym wspólnika.

Do osiągnięcia celu niniejszego artykułu niezbędne było zastosowanie adekwatnych metod badawczych. Zastosowano metodę analizy literatury oraz przepisów prawnych, metodę porównań i analogii.

**Słowa kluczowe:** współkontrola, współkontrolowane podmioty, wspólne porozumienia, metoda praw własności.

### **Wprowadzenie**

W praktyce gospodarczej przedsiębiorstwa, chcąc realizować inwestycje, które wykraczają poza ich możliwości finansowe, rzeczowe bądź organizacyjne, decydują się na zawarcie porozumienia z innymi podmiotami gospodarczymi. W efekcie takiego porozumienia dochodzi do wspólnego kontrolowania przed-

miotu inwestycji, czerpania wspólnych korzyści ekonomicznych oraz podziału ryzyka gospodarczego.

Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu są współkontrolowane podmioty rozumiane, zgodnie z przepisami polskiego prawa bilansowego, jako jednostki współzależne. Rozważania dotyczyć będą również wspólnych porozumień (wspólnych ustaleń umownych), które stały się przedmiotem postanowień MSSF 11.

Problem badawczy niniejszego artykułu sprowadza się do rozpoznania regulacji prawnych w zakresie sprawowania współkontroli oraz zbadania metod wyceny inwestycji dokonanych we wspólny podmiot lub porozumienie i ich prezentacji w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym.

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie rozwiązań w zakresie wyceny współkontrolowanych podmiotów i porozumień oraz ich prezentacji w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym.

Osiągnięcie powyższego celu wymaga określenia i realizacji celów pomocniczych. Zatem podjęto próbę:

- prezentacji aspektów prawnych w zakresie sprawowania współkontroli,
- sklasyfikowania współkontrolowanych podmiotów i porozumień,
- omówienia metod wyceny współkontrolowanych podmiotów i porozumień zgodnie z polskim prawem bilansowym i MSSF,
- ujęcia skutków sprawowanej współkontroli w sprawozdaniu finansowym wspólnika.

Do osiągnięcia celu niniejszego artykułu niezbędne było zastosowanie adekwatnych metod badawczych. Zastosowano metodę analizy literatury oraz przepisów prawnych, metodę porównań i analogii.

## **1. Próba uporządkowania terminologii odnoszącej się do współkontrolowanych podmiotów i porozumień**

Termin „współkontrola” po raz pierwszy w polskim prawie bilansowym pojawił się w 2000 r., kiedy to zmieniono zakres podmiotowy grupy kapitałowej (w Ustawie o rachunkowości z 1994 r. w ogóle nie funkcjonował termin „współkontrola”). Przepisy ówczesnej ustawy stanowiły, że „sprawowanie współkontroli nad inną jednostką to zdolność jednostki na równi z innymi udziałowcami i wspólnikami do kierowania polityką finansową i operacyjną innej jednostki, w celu osiągnięcia wspólnych ekonomicznych korzyści z jej działalności [Ustawa o rachunkowości, 2000, art. 3 ust. 1 pkt 35]<sup>1</sup>. Współkontrolę mogła sprawować

---

<sup>1</sup> Ustawa o rachunkowości w dalszej części będzie określana jako ustawa lub UoR.

zarówno jednostka dominująca, jak i znaczący inwestor, bowiem w myśl przepisów ustawy jednostka spółk kontrolowana mogła znaleźć się w różnym miejscu struktury jednostek powiązanych w zależności od formy prawnej. Jednostka dominująca spółk kontrolowała jednostkę współzależną, będącą spółką handlową<sup>2</sup>, natomiast jeżeli jednostka współzależna nie była spółką handlową, to wówczas spółk kontrolę nad nią sprawował znaczący inwestor<sup>3</sup>, a to oznaczało jej „wyjście” poza granice grupy kapitałowej.

Analiza przepisów ustawy z 2000 r. pozwala zwrócić uwagę na następujące kwestie:

- 1) pojawił się nowy rodzaj oddziaływania jednostki gospodarczej na inną jednostkę – spółk kontrola,
- 2) jednostka współzależna (spółk kontrolowana) może przybierać różną formę prawną, która decyduje o jej miejscu w strukturze jednostek powiązanych,
- 3) z kolei miejsce jednostki współzależnej determinuje stosowaną metodę wyceny i prezentacji w sprawozdaniu finansowym.

Aktualne przepisy ustawy definiują spółk kontrolę<sup>4</sup> w sposób podobny do poprzednio obowiązującej regulacji. Jedyna różnica sprowadza się do podmiotu sprawującego kontrolę, którym jest wspólnik (wspólnicy). Takie podporządkowanie jednostki współzależnej przez jej wspólnika nie czyni z powiązanych w ten sposób jednostek grupy kapitałowej. Jednostka współzależna nie jest tym samym zaliczana do grupy kapitałowej wspólnika, gdy ten występuje jednocześnie jako jednostka dominująca względem innych jednostek gospodarczych. Relacja podporządkowania na skutek sprawowania spółk kontroli odnosi się tylko i wyłącznie do wspólnika, którym jest jednostka będąca spółką handlową lub przedsiębiorstwem państwowym, sprawująca wraz z innymi udziałowcami spółk kontrolę nad jednostką współzależną [Ustawa o zmianie ustawy o rachunkowości, 2008, art. 3 ust. 1 pkt 37]. Z kolei jednostka współzależna określana jest jako jednostka, która jest spółk kontrolowana przez wspólników na podstawie zawartej pomiędzy nimi umowy, umowy spółki lub statutu [Ustawa o zmia-

<sup>2</sup> Grupa kapitałowa to jednostka dominująca wraz z jednostkami zależnymi oraz niebędącymi spółkami handlowymi jednostkami współzależnymi [Ustawa o rachunkowości, 2000, art. 3 ust. 1 pkt 44].

<sup>3</sup> Jednostka współzależna to spółka handlowa lub inna jednostka, która jest spółk kontrolowana przez jednostkę dominującą lub znaczącego inwestora i innych udziałowców lub wspólników na podstawie statutu, umowy spółki lub umowy zawartej na okres dłuższy niż rok [Ustawa o zmianie ustawy o rachunkowości, 2008, art. 3 ust. 1 pkt 38].

<sup>4</sup> Sprawowanie spółk kontroli to zdolność wspólnika jednostki współzależnej na równi z innymi wspólnikami, na zasadach określonych w zawartej pomiędzy nimi umowie, umowie spółki lub statucie do kierowania polityką finansową i operacyjną tej jednostki, w celu osiągnięcia wspólnie korzyści ekonomicznych z jej działalności [Ustawa o zmianie ustawy o rachunkowości, 2008, art. 3 ust. 1 pkt 35].

nie ustawy o rachunkowości, 2008, art. 3 ust. 1 pkt 40]. Godny uwagi jest fakt, iż brak określenia formy własności jednostki współzależnej upoważnia do jej traktowania w sposób bardzo „szeroki” podmiotowo. Ponadto o istocie współkontroli decyduje zawarta pomiędzy współnikami umowa, w której dochodzi między nimi do porozumienia w sprawie wspólnego kierowania polityką finansową i operacyjną innej jednostki (współzależnej). Oznacza to, że posiadając nawet największy spośród wszystkich udziałowców pakiet udziałów można nie sprawować kontroli, w przypadku gdy inni udziałowcy podpiszą porozumienie o wspólnym sprawowaniu kontroli i łączny ich udział będzie przekładał się na większość ogólnej liczby głosów w organie stanowiącym jednostki współzależnej.

Zmiany przepisów polskiego prawa bilansowego w tym zakresie spowodowane były koniecznością harmonizacji rozwiązań polskich z regulacjami przyjętymi w MSR/MSSF. Obowiązujące od 2002 r. przepisy ustawy, które wprowadziły kategorię współkontroli, wzorowane były na MSR 31 „Sprawozdawczość finansowa udziałów we wspólnych przedsięwzięciach”, który w grudniu 2003 r. został zaktualizowany i wydany pod nowym tytułem „Udziały we wspólnych przedsięwzięciach”.

W MSR 31 wspólne przedsięwzięcie (ang. *joint venture*) było określane jako ustalenie umowne, na mocy którego dwie lub więcej stron podejmuje działalność gospodarczą podlegającą współkontroli [MSR 31, 2008, par. 3]. Współkontrola oznacza określony w umowie podział kontroli nad działalnością gospodarczą, który występuje tylko wówczas, gdy strategiczne decyzje finansowe i operacyjne dotyczące tej działalności wymagają jednomyślnej zgody stron sprawujących współkontrolę – współników przedsięwzięcia [MSR 31, 2008, par. 3].

Wspólne przedsięwzięcia mogą przybierać różne formy i struktury, przy czym w MSR 31 wyróżniono [MSR 31, 2008, par. 7]:

- wspólnie kontrolowaną działalność,
- wspólnie kontrolowane aktywa,
- współkontrolowane podmioty.

Kolejna zmiana postanowień MSSF obowiązuje od 1 stycznia 2013 r., kiedy to w ramach opublikowanego przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości „pakietu pięciu” standardów znalazł się również MSSF 11 „Wspólne ustalenia umowne” (*Joint Arrangements*), który zastąpił MSR 31 „Udziały we wspólnych przedsięwzięciach” oraz interpretację SKI-13 „Wspólnie kontrolowane jednostki – niepieniężny wkład współników”.

Zgodnie z MSSF 11 wspólne ustalenie umowne<sup>5</sup> to ustalenie umowne, nad którym dwie strony lub większa ich liczba sprawują spółkontrolę [MSSF 11, 2012, Załącznik A]. Analizując powyższą definicję, można zauważyć, że niezbędnym warunkiem wspólnego ustalenia umownego jest wspólne sprawowanie kontroli przez co najmniej dwie jednostki gospodarcze, przy czym warunki wspólnej kontroli muszą zostać określone w umowie podpisanej przez zainteresowane strony. Jako istotne kwestie, które należy przesądzić na etapie podpisywania umowy, standard wymienia [MSSF 11, 2012, par. B4]:

- cel, przedmiot działalności i czas trwania wspólnego ustalenia umownego,
- sposób wyznaczania członków zarządu lub równoważnego organu zarządczego,
- proces podejmowania decyzji, a w szczególności określenie zagadnień, które wymagają decyzji stron, jak i liczby głosów poszczególnych stron,
- kapitał lub inne wymagane wkłady stron,
- sposób podziału pomiędzy stronami aktywów, zobowiązań, przychodów, kosztów oraz wyniku finansowego wspólnego ustalenia umownego.

Współkontrola, która stanowi konieczny warunek istnienia wspólnego porozumienia, jest rozumiana jako umownie ustalony podział kontroli w ramach ustalenia umownego, który występuje wówczas, gdy decyzje dotyczące istotnych działań wymagają jednogłośnej zgody stron dzielących kontrolę [MSSF 11, 2012, par. B4]. Strony, podpisując umowę o spółkontrolę, decydują się wspólnie podejmować decyzje dotyczące istotnych działań. Oznacza to, że wspólna kontrola ma miejsce wtedy, gdy pomiędzy stronami sprawującymi kontrolę panuje jednomyślność przy podejmowaniu decyzji dotyczących odpowiednich działań, tzn. działań, które mają istotny wpływ na wysokość zwrotów wypracowanych przez ustalenie umowne. Strona sprawująca wspólną kontrolę we wspólnym ustaleniu umownym może powstrzymać inną stronę od podejmowania jednostronnych decyzji bez jej zgody.

Sprawowanie spółkontroli nad wspólnym porozumieniem wiąże się ze spełnieniem poniższych warunków:

- wszystkie strony porozumienia sprawują nad nim kontrolę,
- decyzje dotyczące istotnych działań wymagają jednogłośnej zgody wszystkich stron.

Analiza powyższych warunków oznacza konieczność określenia, czy wszystkie strony porozumienia [MSSF 11, 2012, par. B5]:

- sprawują władzę nad tym porozumieniem,
- podlegają ekspozycji lub posiadają prawa do zmiennych zwrotów (wyników finansowych) osiągniętych w wyniku zaangażowania w to porozumienie,

---

<sup>5</sup> W niniejszym artykule wspólne ustalenia umowne będą określane również jako wspólne porozumienie.

- posiadają możliwość wykorzystania sprawowanej władzy do wywierania wpływu na wysokość zwrotów wypracowanych przez to porozumienie.

Jako przykład współkontroli może posłużyć sytuacja, w której dwie strony podpisują porozumienie (umowę), na mocy którego każda ze stron uzyskała 50% praw głosu. W umowie również zapisano, że podjęcie decyzji w sprawie istotnych działań wymaga większości praw głosu. W tej sytuacji strony pośrednio uzgodniły, że wspólnie sprawują kontrolę nad porozumieniem, ponieważ decyzji w sprawie istotnych działań nie może podjąć jedna ze stron bez zgody drugiej.

W sytuacji, gdy umowa zawiera wymóg posiadania minimalnej proporcji praw głosu do podejmowania decyzji w sprawie istotnych działań, a wymaganą minimalną proporcję praw głosu można osiągnąć w wyniku więcej niż jednej kombinacji stron osiągających zgodę, to ustalenie nie jest wspólnym ustaleniem umownym, o ile umowa nie precyzuje, które strony (lub kombinacje stron) muszą jednogłośnie podejmować decyzje w sprawie istotnych działań w ramach ustalenia [MSSF 11, 2012, par. B8]. Jako przykład może posłużyć wspólne porozumienie podpisane przez trzy jednostki, z których:

- jednostka X posiada 40% praw głosu w porozumieniu,
- jednostki Y i Z po 30% praw głosu w porozumieniu.

Umowa między stronami stanowi, że do podejmowania decyzji dotyczących istotnych działań realizowanych w ramach umowy konieczne jest posiadanie 70% praw głosu.

Jednostka X może sprzeciwić się każdej decyzji, a mimo to nie sprawuje wyłącznej kontroli nad wspólnym porozumieniem, ponieważ wymaga to zgody strony Y lub Z. Kontrolę nad ustaleniem sprawują zbiorowo strony X, Y i Z. Istnieje jednak więcej niż jedna kombinacja stron, które mogą porozumieć się w celu posiadania 70% praw głosu (tj. albo X i Y, albo X i Z). W takiej sytuacji, aby działalność taka kwalifikowała się jako wspólne porozumienie, umowa między stronami musi precyzować, która kombinacja stron jest wymagana do jednogłosego podejmowania decyzji o istotnych działaniach w ramach porozumienia.

## **2. Próba sklasyfikowania współkontrolowanych podmiotów i porozumień**

W polskich przepisach prawa bilansowego trudno dopatrzeć się form współkontrolowania. Niemniej jednak, jak wcześniej zauważono, brak w definicji ustawowej wyraźnie określonej formy prawnej podmiotu współzależnego daje możliwość zastosowania wykładni celowościowej. Ponadto o istocie porozumienia decyduje zawarta pomiędzy współnikami umowa, zatem to treść umowy w ostateczności określi rodzaj i formę współpracy pomiędzy stronami porozumienia.

Inaczej sprawa przedstawia się w MSSF 11, gdzie wyraźnie zostały określone formy ustaleń umownych. Ze względu na prawa i obowiązki stron wspólne ustalenie umowne może przybierać formę:

- wspólnego działania lub
- wspólnego przedsięwzięcia.

Wspólne działanie jest wspólnym ustaleniem umownym, w którym strony sprawujące spółkontrolę nad ustaleniem umownym mają prawa do aktywów i obowiązki dotyczące zobowiązań powiązanych z ustaleniem umownym [MSSF 11, 2012, par. 15], natomiast przy wspólnym przedsięwzięciu strony mają prawa do aktywów netto wynikających z ustalenia umownego [MSSF 11, 2012, par. 16].

Właściwe zakwalifikowanie wspólnego porozumienia niesie ze sobą konsekwencje związane z wyceną i prezentacją w sprawozdaniu finansowym zarówno inwestycji dokonanej we wspólnym porozumieniu, jak i jej rezultatów.

### **3. Wycena spółkontrolowanych podmiotów zgodnie z przepisami Ustawy o rachunkowości**

Dokonana we wspólnym porozumieniu inwestycja, podobnie jak każdy inny zasób majątkowy, podlega wycenie początkowej oraz bilansowej. Dodatkowo, ze względu na możliwość oddziaływania inwestora (w tym przypadku wspólnika) na podmiot, w którym dokonano inwestycji (jednostkę współzależną), wycena jest również dokonywana dla celów skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Różnica pomiędzy jednostkowym a skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym w odniesieniu do inwestycji dokonanych w jednostkach współzależnych sprowadza się do przyjęcia różnej podstawy wyceny. W jednostkowym sprawozdaniu inwestycje wycenia się na podstawie bezpośredniego udziału wspólnika w kapitale własnym jednostki współzależnej. W przypadku skonsolidowanego sprawozdania finansowego podstawę wyceny stanowią aktywa netto oraz wyniki osiągnięte przez jednostkę współzależną.

Ze względu na temat niniejszego artykułu dalsze rozważania dotyczą metod wyceny i prezentacji jednostek współzależnych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym. Przepisy Ustawy o rachunkowości stanowią, że dane jednostek współzależnych wykazuje się w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym przy zastosowaniu metody proporcjonalnej lub metody praw własności [Ustawa o zmianie ustawy o rachunkowości, 2008, art. 59 ust. 2]. Wspólnik ma zatem możliwość zaprezentowania swojego udziału w jednostce współzależnej, wykorzystując alternatywnie metodę proporcjonalną bądź metodę praw własności

ści. Wybór metody wyceny udziałów w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym należy do jednostki dominującej w grupie kapitałowej, to ona bowiem określa zasady (politykę) rachunkowości dla całej grupy jednostek powiązanych. Konsekwencje takiego wyboru są ogromne, metodologia wyceny przyjęta w każdej z tych metod jest bowiem odmienna.

Metoda proporcjonalna sprowadza się do sumowania poszczególnych pozycji sprawozdań finansowych wspólnika jednostki współzależnej, w pełnej wartości, z częścią wartości poszczególnych pozycji sprawozdań finansowych jednostek współzależnych, proporcjonalną do posiadanych przez jednostki grupy kapitałowej objęte konsolidacją udziałów, po dokonaniu wyłączeń i korekt [Ustawa o zmianie ustawy o rachunkowości, 2008, art. 61 ust. 1]. Istota tej metody stanowi niemal dokładne odwzorowanie zasad stosowanych w metodzie konsolidacji pełnej. Różnica sprowadza się do wielkości aktywów netto jednostki współzależnej, która ma zostać objęta skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym. Informacje sprawozdawcze jednostki współzależnej są scalane z odpowiednimi informacjami sprawozdawczymi wspólnika tylko w części, proporcjonalnie do posiadanego przez niego udziału. Ponieważ spółkontrola jest sprawowana przez co najmniej dwóch wspólników, z których każdy obejmuje część udziałów, zatem do skonsolidowanego sprawozdania finansowego każdy wspólnik włącza tylko tę część aktywów netto jednostki współzależnej, która odpowiada posiadanemu udziałowi.

Uwzględnianie danych sprawozdawczych jednostki współzależnej metodą proporcjonalną wymaga – podobnie jak w metodzie pełnej – dokonania korekt i wyłączeń związanych zarówno z powiązaniem kapitałowymi, jak i przeprowadzonymi transakcjami gospodarczymi.

Zastosowanie metody proporcjonalnej pozwala na zaprezentowanie w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym własnościowego prawa wspólnika (inwestora) do konkretnych, zindywidualizowanych aktywów netto jednostki, w której dokonano inwestycji. W zamian za jednostkową pozycję inwestycji kapitałowych wprowadzane są pozycje aktywów i pasywów, w stosunku do których wspólnik uzyskał prawo własności wraz z nabyciem inwestycji.

Druga możliwość co do wyceny i prezentacji jednostki współzależnej w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym to zastosowanie metody praw własności. Zgodnie z przepisami ustawy metodę praw własności określa się jako przyjętą przez wspólnika jednostki współzależnej metodę wyceny udziałów w aktywach netto jednostki współzależnej, z uwzględnieniem wartości firmy lub ujemnej wartości firmy, ustalonych na dzień objęcia spółkontroli [Ustawa o zmia-



nie ustawy o rachunkowości, 2008, art. 3 ust. 1 pkt 47]. Dalej ustawodawca pisze, że „metoda praw własności polega na wykazaniu w aktywach trwałych bilansu pozycji »Udziały w jednostkach podporządkowanych wyceniane metodą praw własności«, w cenie ich nabycia. Na dzień [...] objęcia spółkontroli nad jednostką współzależną ustala się wartość godziwą aktywów netto [...] jednostki współzależnej, z uwzględnieniem objętego na ten dzień przez [...] wspólnika jednostki współzależnej udziału w aktywach netto tej jednostki” [Rozporządzenie Ministra Finansów..., 2009, par. 19 ust. 1].

Powyższe zapisy ustawy upoważniają do stwierdzenia, że metoda praw własności polega na corocznym uaktualnianiu wartości posiadanych udziałów (inwestycji) odpowiednio do zmiany aktywów netto jednostki współzależnej. Wartość początkową udziału aktualizuje się na dzień bilansowy, na który sporządza się skonsolidowane sprawozdanie finansowe, o zmiany wartości aktywów netto jednostki współzależnej, jakie nastąpiły w okresie sprawozdawczym, wynikające zarówno z osiągniętego wyniku finansowego, skorygowanego o odpis raty wartości firmy lub ujemnej wartości firmy przypadający na dany okres sprawozdawczy, jak i o wszelkie inne zmiany, w tym wynikające z rozliczeń ze wspólnikiem [Ustawa o zmianie ustawy o rachunkowości, 2008, art. 3 ust. 1 pkt 47].

Dokonując wyceny udziałów jednostki współzależnej na koniec okresu sprawozdawczego metodą praw własności, ich wartość początkową koryguje się o zmiany wartości aktywów netto tej jednostki, jakie nastąpiły w okresie sprawozdawczym, proporcjonalnie do posiadanego udziału. Oznacza to, że wartość udziałów według ceny nabycia, ustaloną na dzień rozpoczęcia sprawowania spółkontroli, powiększa się lub pomniejsza o przypadające na rzecz wspólnika zwiększenia lub zmniejszenia kapitału własnego jednostki współzależnej.

Podsumowując rozważania dotyczące metod wyceny i prezentacji jednostek współzależnych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym, można wysunąć tezę, że metoda proporcjonalna umożliwia prezentację w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym aktualnej wartości inwestycji kapitałowych, choć „ukrytej” pod postacią wielu pozycji bilansowych. Informacje zawarte w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym sporządzonym z zastosowaniem metody proporcjonalnej prezentują pełniejszy „obraz” o korzyściach ekonomicznych, jakie czerpie inwestor z tytułu dokonanej inwestycji, niż w wypadku informacji zaprezentowanych przy zastosowaniu metody praw własności. Metoda praw własności pozwala na zaprezentowanie takiego „obrazu” tylko w jednej pozycji bilansowej, jaką są „Udziały w jednostkach podporządkowanych wyceniane metodą praw własności”.

**Tabela 1.** Porównanie metody proporcjonalnej i metody praw własności

Przedmiot porównania	Metoda proporcjonalna	Metoda praw własności
Istota metody	Sumowanie pozycji sprawozdania finansowego wspólnika z odpowiednią częścią sprawozdania finansowego jednostki współzależnej	Coroczne uaktualnianie wartości posiadanych przez wspólnika inwestycji (udziałów) w jednostce współzależnej
Wycena aktywów netto jednostki współzależnej	Według wartości godziwej	Według wartości bilansowej
Wycena inwestycji w jednostce współzależnej	Zamiast pozycji „Inwestycje” prezentuje się wszystkie pozycje aktywów i pasywów, w stosunku do których wspólnik uzyskał prawo własności, w części, której jest właścicielem	Wycena inwestycji odbywa się według aktualnej wartości aktywów netto jednostki współzależnej
Prezentacja w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym	We wszystkich pozycjach aktywów i pasywów	W pozycji „Udziały w jednostkach podporządkowanych wyceniane metodą praw własności”
Korekty kapitałowe	Tak	Nie
Uwzględnianie i prezentacja wartości firmy	Wartość firmy jest uwzględniana i prezentowana w odrębnej pozycji	Wartość firmy jest uwzględniana, łącznie z wartością inwestycji
Wyłączenia transakcyjne	Tak	Nie
Prezentacja osiągniętego przez jednostkę współzależną zysku/straty	Zysk (strata) jednostki współzależnej prezentowany jest łącznie z zyskiem (stratą) wspólnika	Zysk (strata) jednostki współzależnej podwyższa (obniża) wartość inwestycji wspólnika w jednostce współzależnej. W bilansie prezentowany łącznie z zyskiem (stratą) wspólnika, w rachunku zysków i strat w odrębnej pozycji „Zysk (strata) w jednostkach podporządkowanych wycenianych metodą praw własności”
Wpływ dywidendy na wartość inwestycji	Nie	Tak

#### 4. Wycena wspólnych porozumień według MSSF 11 „Wspólne ustalenia umowne”

Według MSSF 11 to rodzaj wspólnego porozumienia determinuje wybór metody wyceny inwestycji i jej prezentacji w sprawozdaniu finansowym. W sytuacji, gdy wspólne ustalenie umowne przybiera formę wspólnego działania, wówczas należy stosować – według regulacji MSSF 11 – metodę proporcjonalną, natomiast w przypadku wspólnego przedsięwzięcia – metodę praw własności, określoną w MSR 28.

W przypadku wspólnego działania wspólnik jest zobowiązany do prezentacji w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym następujących pozycji [MSSF 11, 2012, par. 20]:

- aktywa, w tym udział w aktywach posiadanych we wspólnym działaniu,
- zobowiązania, zarówno swoje, jak i udział w zobowiązaniach, które zaciągnął wspólnie ze stronami wspólnego działania,
- przychody ze sprzedaży swojego udziału w wynikach wspólnego działania,
- swoją część przychodów ze sprzedaży efektów działalności wspólnego działania,
- koszty, w tym udział we wspólnie poniesionych kosztach.

Powyższe zasady są zgodne z rozwiązaniami, jakie obowiązują w polskim prawie bilansowym. Jednak w związku z faktem zmiany regulacji MSSF może nastąpić konieczność zmiany metody wyceny inwestycji dokonanych we wspólnym porozumieniu. Jeżeli do tej pory rozliczanie wspólnego porozumienia odbywało się metodą praw własności, to zmiana metody wymaga [MSSF 11, 2012, par. C7]:

- zaprzestania ujmowania inwestycji metodą praw własności,
- ujęcia aktywów (ew. wartości firmy) i zobowiązań związanych ze wspólnym działaniem,
- jeżeli wartość aktywów netto różni się od wartości bilansowej inwestycji, to:
  - w przypadku nadwyżki należy ją odnieść na wartość firmy, a pozostałą część ująć w zyskach zatrzymanych,
  - w przypadku, gdy wartość aktywów netto jest mniejsza od wartości bilansowej inwestycji, różnicę należy ująć w zyskach zatrzymanych.

Określenie części aktywów i zobowiązań wspólnego działania stanowiących własność wspólnika odbywa się na podstawie praw i obowiązków wspólnika wynikających z zapisów umowy. Natomiast wyceny poszczególnych składników aktywów i zobowiązań wspólnik dokonuje na podstawie informacji wykorzystywanych podczas stosowania metody praw własności [MSSF 11, 2012, par. C8].

W przypadku wspólnego przedsięwzięcia wspólnik traktuje posiadane przez siebie udziały jako inwestycje i w jednostkowym sprawozdaniu finansowym ujmuje je według tych samych zasad, co inwestycje w jednostkach zależnych i stowarzyszonych, czyli według ceny nabycia lub wartości godziwej zgodnie z MSSF 9. Jeżeli do wyceny bilansowej pierwszego wspólnego przedsięwzięcia wybrano metodę opartą na cenie nabycia (podstawa kosztowa), to każda kolejna inwestycja we wspólne przedsięwzięcie powinna być także wyceniana na podstawie kosztowej [Ignatowski, 2012, s. 10]. Natomiast w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym udziały we wspólnym przedsięwzięciu wyceniane są metodą praw własności (zgodnie z MSR 28). W tym przypadku wspólnik nie może zastosować metody proporcjonalnej, która w poprzednich rozwiązaniach była preferowaną metodą ujmowania inwestycji we wspólnie kontrolowanych podmiotach. Zmiana rozwiązań MSSF i przyjęcie w miejsce metody proporcjonalnej me-

tody praw własności jako jedynej do wyceny inwestycji we wspólnym przedsięwzięciu wymaga dokonania korekt sprawozdania finansowego polegających na:

- zaprzestaniu ujmowania aktywów (w tym wartości firmy) i zobowiązań,
- ujęciu inwestycji w wartości bilansowej aktywów netto,
- przeprowadzeniu testu na utratę wartości i ew. ujęciu odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości w formie korekty zysków zatrzymanych.

Porównując rozwiązania przyjęte w MSSF i UoR, można zauważyć pewne podobieństwa co do metodologii wyceny inwestycji we wspólnym porozumieniu. Przepisy ustawy stanowią, że „dane jednostek współzależnych wykazuje się w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym przy zastosowaniu metody proporcjonalnej lub metody praw własności” [Ustawa o zmianie ustawy o rachunkowości, 2008, art. 59 ust. 2]. Dokładnie te same dwie metody są rekomendowane przez MSSF, z tą jednak różnicą, że w przypadku polskiego prawa bilansowego to sama jednostka w ramach polityki rachunkowości dokonuje wyboru metody, natomiast w MSSF to forma wspólnego ustalenia umownego determinuje wybór metody.

## Podsumowanie

Przeprowadzone rozważania w zakresie wyceny i prezentacji w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym spółk kontrolowanych podmiotów i porozumień oraz odnoszących się do nich regulacji prawnych w postaci polskiego prawa bilansowego i MSR/MSSF pozwalają na sformułowanie poniższych wniosków.

Po pierwsze, terminy „spółkontrola” oraz „jednostka współzależna” pojawiły się po raz pierwszy w Ustawie o rachunkowości w 2000 roku. Pierwotnie, w zależności od formy prawnej, jednostka współzależna była podmiotem grupy kapitałowej (w przypadku, gdy była spółką handlową), bądź też funkcjonowała poza jej granicami (gdy nie była spółką handlową). Obecnie w przepisach prawa bilansowego brak określenia formy prawnej jednostki współzależnej, co powoduje, że zdecydowanie zwiększył się jej zakres podmiotowy. Ponadto o istocie spółkontroli decyduje zawarta pomiędzy wspólnikami umowa, w której dochodzi między nimi do porozumienia w sprawie wspólnego kierowania polityką finansową i operacyjną innej jednostki (współzależnej).

Po drugie, w MSR 31 przedmiotem spółkontroli było wspólne przedsięwzięcie (*joint venture*), przy czym mogło ono przybierać jedną z trzech form, mianowicie: wspólnie kontrolowaną działalność, wspólnie kontrolowane aktywa lub spółk kontrolowane podmioty. Obecnie rozwiązania MSSF 11 spółkontrołę

odnoszą do wspólnych ustaleń umownych (wspólnych porozumień), które mogą występować jako wspólne działanie lub wspólne przedsięwzięcie.

Po trzecie, inwestycja dokonana w jednostkę współzależną lub wspólne ustalenie umowne podlega wycenie początkowej i bilansowej. Ponadto, ze względu na możliwość oddziaływania wspólnika na podmiot inwestycji, wycena jest również dokonywana dla celów skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Po czwarte, w przypadku wyceny dla celów skonsolidowanego sprawozdania finansowego ustawa o rachunkowości daje wspólnikowi prawo wyboru metody wyceny spośród metody proporcjonalnej i metody praw własności. Natomiast według regulacji międzynarodowych w sytuacji, gdy wspólne ustalenie umowne przybiera formę wspólnego działania, wówczas należy stosować metodę proporcjonalną, natomiast w przypadku wspólnego przedsięwzięcia – metodę praw własności.

Porównując wycenę spółkontrolowanych podmiotów i porozumień oraz ich ujęcie w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym można zauważyć, że zastosowanie metody proporcjonalnej umożliwia prezentację pełniejszego „obrazu” korzyści ekonomicznych, jakie czerpie inwestor z dokonanej inwestycji, niż w wypadku informacji zaprezentowanych przy wykorzystaniu metody praw własności.

## Literatura

- Ignatowski R. (2012), *Nowe zasady konsolidowania sprawozdań finansowych zgodnie z MSSF*, „Rachunkowość”, nr 8.
- Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 28 „Inwestycje w jednostkach stowarzyszonych oraz wspólne przedsięwzięcia”, Dz. Urz. UE L360/2012.
- Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 31 „Udziały we wspólnych przedsięwzięciach”, Dz. Urz. UE L320/2008.
- Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej nr 11 „Wspólne ustalenia umowne”, Dz. Urz. UE L360/2012.
- Remlein M. (2013), *Rachunkowość grup kapitałowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Remlein M. (2010), *Skonsolidowane sprawozdania finansowe według Polskich i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2010.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 września 2009 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania przez jednostki inne niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych, Dz.U. nr 169, poz. 1327.
- Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o rachunkowości, Dz.U. nr 113, poz.1186.
- Ustawa z dnia 18 marca 2008 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, Dz.U. nr 152, poz. 1223.

**VALUATION OF JOINTLY CONTROLLED ENTITIES  
AND ARRANGEMENTS AND THEIR PRESENTATION  
IN THE FINANCIAL STATEMENTS**

**Summary:** The purpose of this article is to present solutions for the measurement of jointly controlled entities and arrangements and their presentation in the consolidated financial statements.

The article has been divided into four parts preceded by an introduction and followed by conclusions. Part one describes the legal aspects of joint control. The second one presents the classification of jointly controlled entities and arrangements. The third and fourth parts focus on the regulations of Polish law in the field of joint control.

**Keywords:** joint control, jointly controlled entities, joint arrangements, equity method.